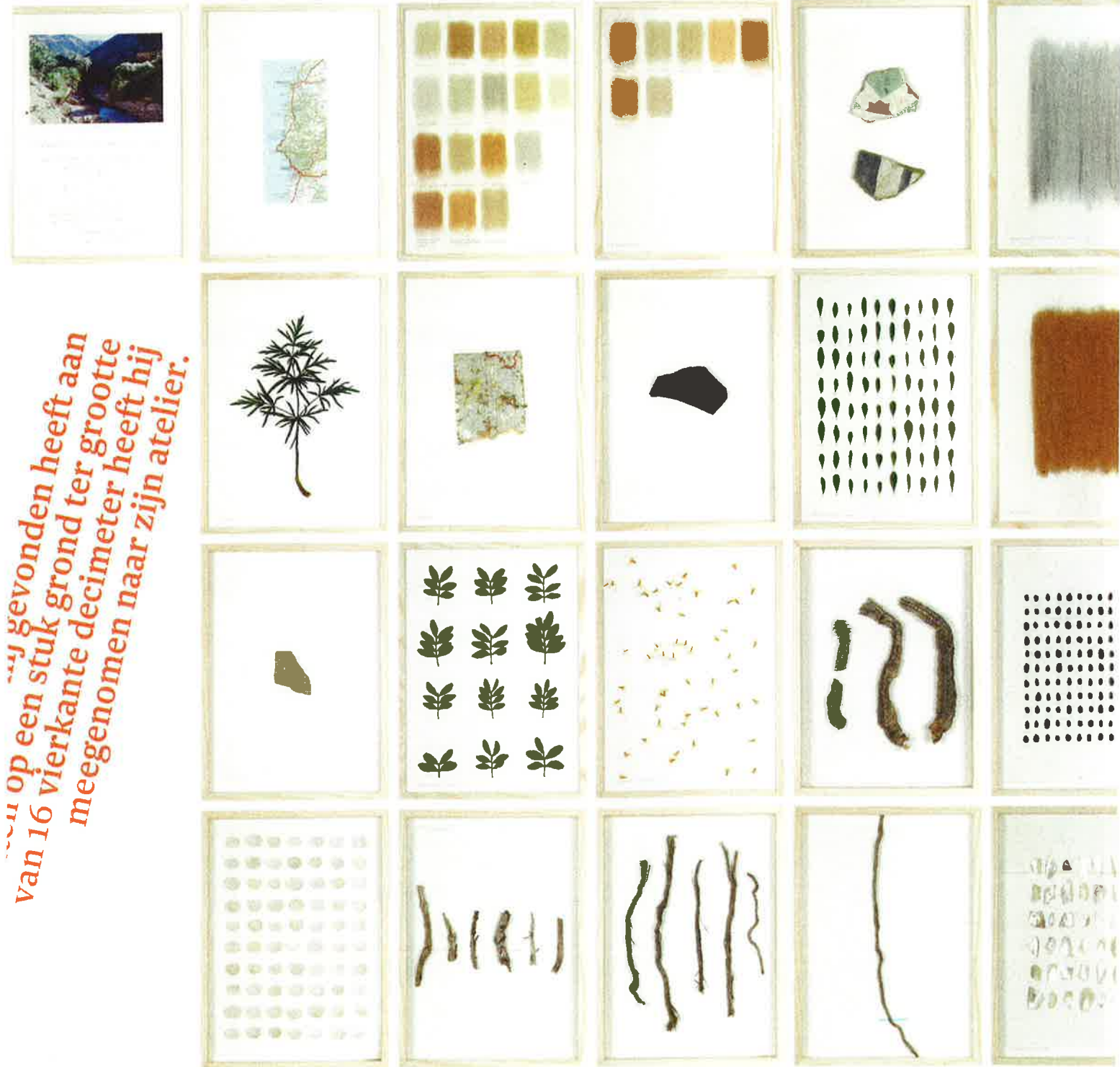

Met het hoofd op de aarde

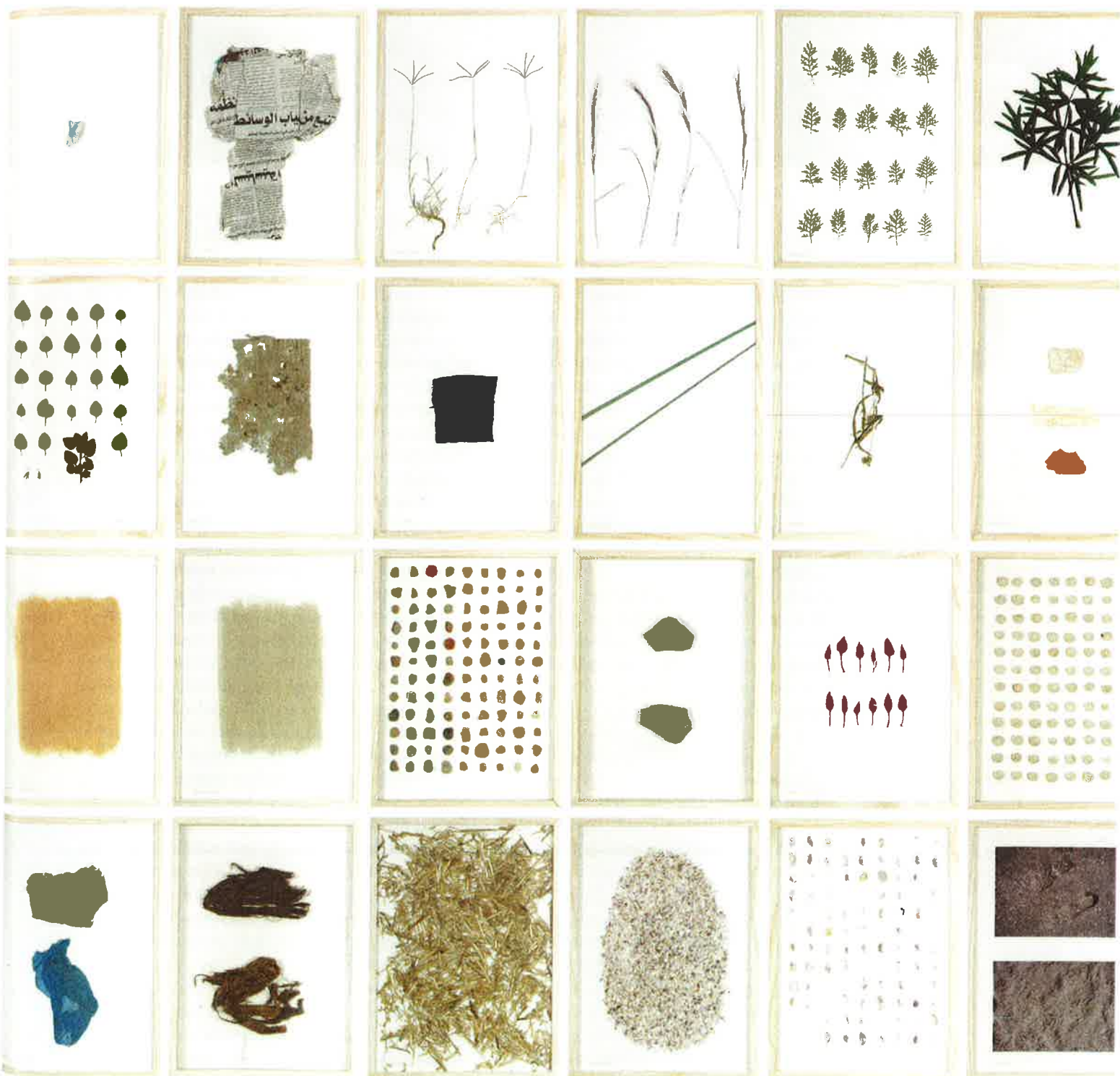

... op een stuk grond ter grootte
van 16 vierkante decimeter heeft hij
meegenomen naar zijn atelier.

'journaal van essaouira', 2013, gemengde techniek, 25 x 35 cm (45 stuks), coll. herman & susanne de vries, Eschenau,

In het universum van **herman de vries** is een mens even belangrijk als een plant of een steen. Over nietigheid en traag kijken.

DOOR FRITS DE CONINCK

> 'rosa damascena', z.j., rozenknoppen, 300 x 600 x 3,5 cm [foto: Christian Bleij]

herman de vries en '16 dm²', 1975, 31,5 x 22,5 cm (492 x), planten op papier in plastic insteekhoezen, coll. herman & susanne de vries, Eschenau

dat zijn naam met kleine letters wordt geschreven, weten we wel. Geen tekst over hem, of er wordt eerst vermeld dat het herman de vries is en dat dat geen spelfout is. de vries kiest consequent voor kleine letters, hij mijdt de kapitalen, omdat hij geen hiërarchie wenst. De gewoonte om persoonsnamen met kapitalen te schrijven maakt de mens nu eenmaal groter dan wat dan ook. Planten, stenen en grondsoorten duiden we nooit met een hoofdletter aan. herman de vries (1931) kiest met de opvallende spelling van zijn naam voor de natuur. Het is ook een beeld: hij maakt zich klein, hij legt zijn hoofd op de aarde, luistert en kijkt. En wat hij ziet is een fascinerende wereld waarin het onderscheid tussen toeval en orde er niet meer toe doet. Een wereld waaraan wij doorgaans achteloos voorbijgaan of waar we lomp genoeg overheen lopen. Dromend van een wereld die we denken te kunnen maken, niets ziend van de wereld onder ons die ons zo veel te zeggen heeft.

openluchtatelier

Hoe die wereld eruit kan zien, laat herman de vries zien in zijn installatie *16 dm²*, met als veelzeggende ondertitel 'het essay zonder naam'. Alles wat hij gevonden heeft aan planten op een stuk grond ter grootte van 16 vierkante decimeter heeft hij meegenomen naar zijn atelier, gedroogd en aangebracht op A-4'tjes. 492 bladen in totaal, die een prachtig verstilld beeld geven van wat zich aan vormendiversiteit onder onze voeten afspeelt. herman de vries grijpt in, verzamelt en, vooral, isoleert de groeisels van hun natuurlijke omgeving, alleen al door ze te drogen en tot een installatie te transformeren. Zo maakt hij ons bewust van de wereld om ons heen. De natuur zoals ze is, daarover gaat zijn kunste-

naarschap. Zijn houding doet denken aan wat Michelangelo zei toen hij in Carrara het ruwe marmemassief zag. Het beeld zat er al in, hij hoefde het alleen nog maar te bevrijden uit zijn omgeving. In het begin van zijn carrière opereerde de vries vanuit een positie als observator. Hij is opgeleid aan de Rijkstuinbouwschool en werkte als plantkundige in Wageningen. Als hij rond 1953 besluit om kunstenaar te worden en reliëfs en collages maakt, zijn die nog gebaseerd op zijn denken als onderzoeker. Hij gaat uit van de toevalsschema's die de bioloog gebruikt om verschijnselen en processen in de natuur in beeld te brengen en te ordenen en zo de diversiteit zichtbaar te maken. Maar de methode bleek te onvolkomen om te bereiken wat hij wil: de eindeloze en onvoorspelbare veranderingsprocessen in de natuur tot uitdrukking brengen. Niet langer als louter observator en daarmee relatieve buitenstaander, maar als deelnemer. Niet alleen vanuit de ratio, maar vanuit zijn hele bestaan. herman de vries is de natuur en kan alleen vanuit volledige overgave werken. Soms heel letterlijk, als hij naakt door de sneeuw loopt of op een berg staat: zelfs geen kleding meer die hem scheidt van de natuur. Zo slecht hij de grenzen tussen wetenschap en kunst, tussen cultuur en natuur, tussen toeval en ordening. In zijn wereldbeeld hangt alles met alles samen. In de woorden die hij in een steengroeve vlakbij zijn woonplaats in het Zuid-Duitse Steigerwald liet beitelten: "everything is always significant for all." Lang geleden al heeft de vries zich in Zuid-Duitsland gevestigd, in het kleine boerendorp Eschenau in het Steigerwald, een openluchtatelier ter grootte van zo'n tweehonderd vierkante kilometer. Daar woont hij te midden van zijn werk, in een huis dat

herman de vries is de natuur en kan alleen vanuit volledige overgave werken. Soms heel letterlijk, als hij naakt door de sneeuw loopt of op een berg staat.

< 'die steine', 1 van 12 stenen op sokkels, coll. herman & susanne de vries, eschenau

'rosa canina', 2001, rozenstammen (14 delen), 70 x 66 cm, coll. Dick Veeze, Amsterdam

Venetië

De beslissing van de jury van het Mondriaan Fonds om Nederland op de 56e Biënnale van Venetië te laten vertegenwoordigen door herman de vries, is opmerkelijk. herman de vries is menselijkerwijs in de eindfase van zijn carrière, terwijl het tot nu toe een ongeschreven regel is geweest om mid-career kunstenaars het Rietveld Paviljoen als podium aan te bieden, als springplank naar een internationaal hoger podium. Zo was de presentatie van Mark Manders in Venetië in 2013 aanleiding voor het New Yorkse MoMA om een grote installatie van hem te kopen. Eerder waren onder anderen Fiona Tan (2009) en Aernout Mik (2007) de Nederlandse vertegenwoordigers. herman de vries zal bestaande driedimensionale installaties tonen, aangevuld met werk dat hij gaat maken op verlaten en overwoekerde eilanden in de Venetiaanse lagune. Het is de vraag of zijn werk, dat vanuit zijn aard zo stil en beschouwelijk is, echt gezien zal kunnen worden in het visuele en publicitaire massaspektakel dat de Biënnale steeds meer geworden is. De kans is groot dat de publieksaandacht vooral focust op het ecologische statement dat in zijn werk besloten ligt en dat toevallig naadloos aansluit bij de actuele milieuproblemen waarmee Venetië kampt. Zijn kunstenaarschap wortelt in een zen-boeddhistische levenshouding, en dat is veel meer dan een tijdelijk politiek issue. 'to be all ways to be' zal zijn presentatie heten, maar of dat mogelijk is in de hype van Venetië?

tegelijk ook atelier en archief is. Want tussen werk en leven, tussen mens en kunstenaar bestaat voor hem geen onderscheid. Zijn werk is keurig geordend, dat wel. Mappen met al zijn tekeningen, de houten boeken bij elkaar, de aarduitwrijvingen in dozen, de strotekeningen apart in een andere kamer, een bibliotheek met boeken over hallucinerende middelen die hij zelf ook nog altijd gebruikt, de kunstenaarsboeken, zijn registraties van wandelingen. Want alles wat hij doet wordt vastgelegd en kan in zijn context kunst worden.

bewustzijn

Het bijzondere oeuvre waaraan herman de vries al een leven lang bouwt, geniet steeds grotere belangstelling. Volgend jaar zal hij exposeren in het Guggenheimmuseum in New York, in het Kröller-Müller Museum en zal hij Nederland vertegenwoordigen op de 56e Biënnale van Venetië. Dat is een prachtige bekroning van een kunstenaarschap dat steeds actueler lijkt te worden. De overzichtstentoonstelling 'herman de vries.all' in Schiedam stond al gepland. Het museum toont in zes zalen een thematisch overzicht, terwijl in de Ketelfactory recente tekeningen en een installatie zijn te zien onder de voor hem typerende titel: 'herman de vries.no thing'.

In dit overzicht zien we zijn grote veelzijdigheid. Teksten, collages, films, installaties, tekeningen, sculpturen en foto's. Daarbij staat in het museum in elke zaal een beeldscherm waarop we hem zelf kunnen zien en horen. de vries praat over zijn werk, eenvoudig en verrassend poëtisch. Het brengt zijn werk dichterbij en vertraagt het tempo van kijken. Want om toegang te krijgen moeten we kijken met zijn ogen, vanuit eenzelfde bewustzijn,

in het hier en nu. De plaats en de tijd zijn van groot belang in bijvoorbeeld zijn journaals, verzamelingen die hij maakt van bezoeken aan een bepaalde plek. Hij kijkt om zich heen en verzamelt gedurende de tijd van zijn aanwezigheid alles wat hij daar ziet aan blaadjes, aarde, stenen en ook afval. Zo'n journaal heeft hij gemaakt in La Gomera op de Canarische eilanden, in het Marokkaanse Essaouira en zo zal hij er ook een maken in Venetië. Het zijn minimale registraties van zijn aanwezigheid in tijd en ruimte. In zijn eigen woorden: "ik pleeg nooit een ingreep: ik laat niets weg en ik voeg niets toe". Wat hij maakt, beter nog: wat hij doet, kunnen we beschouwen als een vorm van vinden, maar het is toch vooral zien. Vinden klinkt ingeval van herman de vries te toevallig, en toeval bestaat niet voor hem, eenvoudigweg omdat de natuur geen toeval kent. Toeval als begrip is hooguit een menselijke uitvlucht, handig om zaken te benoemen die buiten ons systeem vallen. Zijn drang tot verzamelen kent dat soort beperking niet. Om dat echt te begrijpen moeten we ons klein maken en zien wat er onder onze voeten gebeurt. Vandaar die kleine letters, de poëzie van het moment.

Frits de Coninck is kunstkriticus

'herman de vries.all', 20 september t/m 18 januari, Stedelijk Museum, Hoogstraat 112, Schiedam; di t/m zo 10-17; MK gratis; www.stedelijkmuseumschiedam.nl
'herman de vries.no thing', 20 september t/m 18 januari, De Ketelfactory, Hoofdstraat 44, Schiedam; wo t/m zo 12-17; toegang gratis; www.deketelfactory.nl; publicatie (drie boekjes en twee dvd's) € 30,00 (eigen uitgave)

Zie voor een interview met herman de vries: www.museumtijdschrift.nl/museumtijdschrift/leesplank